

LJUDSKO VEROVANJE V ŽIVLJENJSKO IN ČAROVNO MOČ ZIMZELENEGA RASTLINJA

Vlasta Mlakar

Etnologinja Vlasta Mlakar je strokovnjakinja za tradicionalna znanja in verovanja o rastlinskem svetu, ki se kažejo v kulturi in načinu življenja Slovencev. Svoje ugotovitve je pred kratkim združila v knjigi *Rastlina je sveta, od korenin do cveta*.

V času zimskega solsticija (21. december), ko je najdaljša noč v letu, so po starem poganskem verovanju skrivnostna in demonska bitja imela največjo moč. Naši predniki, ki so obdelovali polja in redili živino, od česar je bilo odvisno njihovo preživetje, so zato ob začetku vsakega novega leta (po zimskem solsticiju, ko se dan zopet daljša) prosili za naklonjenost dobrih sil in obilno letino. Pozimi je bilo Sonce slabotno, zato so mu pomagali s svetlobo in toploto tako, da so kurili kresove v pričakovanju, da pride mladi Svarožič, sin starega Svaroga, boga Sonca. Poganski Svarožič je postal krščanski Božič, a strah in upanje sta ostala. Z božičem (25. december) je krščanstvo v 4. stoletju nadomestilo poganski praznik rojstva nepremaganega Sonca, a stare navade so še dolgo ostale.

Po starih verovanjih so bila človeku na prehodu starega v novo leto že od nekdanj najbolj nevarna demonska bitja, uroki in besi, ki so prinašali bolezni in nesreče. Obrambno (apotropejsko) dejanje, ki je bilo razširjeno med našimi predniki ob zimskem solsticiju in sega v starodavno predkrščansko dobo, je bilo predvsem obredno sežiganje zelišč, zlasti brina (*Juniperus communis*) in rožmarina (*Rosmarinus officinalis*), za zaščito pred zlimi silami. S posušenimi zelišči so okajevali hiše in hleve pa tudi polja, da bi sebe

Bršljan
Hedera helix

in živino očistili ter zaščitili pred zlom. V usodnem času pred koncem starega leta, ko je bila »zemlja odprta«, kot so verovali, si je bilo mogoče z najrazličnejšimi čarovnimi dejanji zagotoviti naklonjenost dobrih sil tudi v prihodnjem letu. Človekova prizadevanja so bila usmerjena v čaščenje naravne življenjske sile, ki je bila skrita v zimzelenem rastlinju. V tej želji so opravljali številna obredna dejanja, od krašenja z zimzelenim rastlinjem do kurjenja čoka ali božičnega panja, z enim samim namenom – da se bo narava in z njo življenjska sila prihodnjo pomlad zopet zbudila iz otrple zemlje! Naši predniki so krasili bivališča z zimzelenim rastlinjem, v katerem so skrite življenjske moči, ki se prenašajo na človeka. Na Primorskem so hiše in hleve v božično-novoletnem času krasili z oljčnimi in lovorjevimi vejami, drugod zlasti s smrečjem in bršljanom, med zimzelenimi rastlinami pa so uporabljali tudi belo omelo (*Viscum album*), bodiko (*Ilex aquifolium*), pušpan (*Buxus sempervirens*), zimzelen (*Vinca minor*) in druge. Z uvedbo krščanstva se kot božično-novoletni okras uporablja tudi adventni venec, spleten iz zimzelenega rastlinja s štirimi svečami, ki ponazarjajo štiri adventne nedelje. Še danes je v navadi, da vence iz zimzelenega rastlinja v božično-novoletnem času za okras obešamo na vhodna hišna vrata.

Rožmarin
Rosmarinus officinalis

Bodika
Ilex aquifolium

Cipresa
Cupressus sempervirens

Žajbelj
Salvia officinalis

Oljka
Olea europaea

Lovor
Laurus nobilis

Ob zimskem solsticiju so некоč poleg božičnih in novoletnih kolednikov po vasi hodili tudi otroci tepežkarji. Na tepežni dan (28. december), ki se je imenoval tudi *pametva* ali *pametiva*, so otroci navsezgodaj zjutraj vzeli leskove šibe in šli po vasi tepežkat – hodili so od hiše do hiše in udarjali sorodnike ter sovaščane z leskovo šibo, simbolom življenjskih moči, ki se z dotikom prenesejo na človeka. V tepežkanju oziroma dotiku z leskovo šibo je skrita prastara vera v čarovno moč mladega zelenja in življenjsko moč leskove šibe, ki ob dotiku prehaja na človeka. Leskova šiba je prastara čarovna palica.

Pri današnjem praznovanju božiča je nepogrešljivo božično drevesce oziroma novoletna jelka. Na zeleno vejevje in drevesa so sicer že Rimljani obešali razna darilca, a se je božično drevesce, kot ga poznamo danes, na Slovenskem razširilo šele v 19. stoletju, ko so ga začeli postavljati po mestih in trgih zlasti priseljeni nemški uradniki, trgovci in obrtniki, po njihovem zgledu pa se je navada prenesla tudi med slovensko prebivalstvo. Vse dotlej sta bila poglaviti božično-novoletni okras zimzeleno rasilinje in jaslice z mahom.

Na Slovenskem je bila некоč razširjena tudi navada, da so v božičnem času v hiši postavili adonisove vrtničke, imenovane po grškem bogu rasti Adonisu. Adonisov vrtniček je kaljeno pšenično žito, ki so ga v plitve posodice posejali na barbarino, lucijino ali na dan Marijinega brezmadežnega spočetja (8. december) in je vzkalilo ob božiču. Z adonisovimi vrtnički so do sv. treh kraljev ali svečnice krasili jaslice, »bogkov kot« ali mizo, ponekod pa so z mladim kaljenim žitom tudi vedeževali. Na Dolenjskem so adonisovemu vrtničku rekli *zeleni božič*, *kalitev* ali *pšenička*, v Beli krajini so ga imenovali *večno življenje*, na Štajerskem pa *kaljeno žito* ali *svetonočni spomin*. Kaljeno žito naj bi s svojo rastjo dokazovalo, da narava ni umrla in se bo pomladi ponovno prebudila. Prvotni obredni pomen je skrit v ljudskem verovanju, po katerem je v zimzelenem rastlinju posebna življenjska moč, ki vrača vero v prebuditev in ponovno življenje. ✕

Pšenica (*Triticum* spp.)
Shutterstock